

Aktuelt om finansiell rapportering:

Vanskelig balansegang

Sikringsreglene i IAS 39 *Finansielle instrumenter – innregning og måling* kritiseres for å være komplekse og vanskelige å forstå. Mange mener også at kravene i IAS 39 er utpreget regelbaserte og gir tilfeldige resultater. Ved publisering av nye regler for sikringsbokføring tar IASB et skritt i retning av mer prinsippbaserte regler. Er det lurt?

Artikkelen er forfattet av:

Cand.oecon./siviløkonom
Robert Madsen
Senior Manager EY

Formålet med denne spalten er å gi løpende oppdatering på aktuelle og sentrale spørsmål om finansiell rapportering. Det vil kunne være nye standarder eller tolkninger fra IASB eller NRS, men også relevante uttalelser gitt av regulerende myndigheter, eller kommentarer til andre relevante utviklingstrekk med betydning for norske foretaks finansielle rapportering.

En regnskapsfaglig spesialistgruppe i EY er forfattere av spalten. Dette nummerets spalte er forfattet av cand. oecon. og siviløkonom Robert Madsen. Robert Madsen er tilknyttet den nordiske IFRS-desken i EY og er medlem av EYs globale IFRS-gruppe for finansielle instrumenter.

Bakgrunn

Alle derivater innenfor virkeområdet til IAS 39 skal som hovedregel måles i balansen til virkelig verdi, med verdiendringer løpende ført til resultatet. Som et avvik fra hovedregelen kan sikringsbokføring benyttes for derivater som er sikringsinstrumenter. Når sikringsbokføring benyttes, sammenstilles gevinster og tap på sikringsinstrumenter med gevinst og tap på utpekte sikrede poster eller transaksjoner i resultatet. Selskaper som ønsker å benytte seg av sikringsbokføring, må imidlertid imøtekomme strenge krav til utpeking og dokumentasjon, testing og måling av effektivitet, og løpende oppfølging.

Derivater overfører finansiell, markedsmessig eller annen risiko fra en part til en annen, hvor de finansielle effektene av å overføre risiko typisk gjøres opp på et fremtidig tidspunkt. Derivatkontrakter egner seg både til bruk som sikringskontrakter og til spekulativ posisjonstaking. Derivatkontraktenes egenskaper gjør at det har vært mange skandaler knyttet til bruken av disse. I enkelte tilfeller har også sikringsreglene vært misbrukt til å holde (gevinster og) tap på derivater utenfor regnskapet, uten at det har vært en reell sikringstankegang som ligger bak.

Reglene for derivater og sikringsbokføring i IAS 39 kan kanskje best forstås ut fra at de på mange måter er utformet for å

unngå misbruk, for eksempel ved å holde gevinster og tap på spekulative posisjoner utenfor regnskapet ved å kalle disse sikring. Med dette som utgangspunkt er det ikke overraskende at dagens regler oppfattes som formalistiske og vanskelige å anvende i praksis. Mange regnskapsprodusenter og brukere av regnskapet etterlyser regler for sikringsbokføring som i større grad reflekterer selskapenes risikostyringsaktiviteter og som i større grad viser i hvilken grad selskapene lykkes i å nå sine risikostyringsmål. De ønsker også at reglene for sikringsbokføring skal være mer prinsippbaserte og mindre komplekse å benytte i praksis.

Nye regler for sikringsbokføring inngår i IASBs prosjekt for å erstatte dagens IAS 39 med en ny standard for regnskapsmessig behandling av finansielle instrumenter. Den nye standarden, IFRS 9 *Financial instruments*, ble først utgitt i november 2009. Den første versjonen omfattet bare nye regler for klassifisering og måling av finansielle instrumenter. I november 2013 ble IFRS 9 utvidet med nye regler for sikringsbokføring. IASB arbeider fortsatt med nye regler for måling til amortisert kost og nedskrivning.

IASB har nylig tentativt besluttet at den nye standarden ikke vil få pliktig virkningstidspunkt før tidligst 1. januar 2017. Selv om standarden kan tidlig anvendes, vil tidlig anvendelse kreve EU-godkjenning for europeiske foretak. EU har uttalt at det ikke vil vurdere standarden for godkjenning før alle delene av standarden er ferdigstilt.

Noen utfordringer med dagens regler

Etter IAS 39 kan sikringsbokføring bare benyttes når det kan dokumenteres at sikringsforholdet er svært effektivt både ved etablering og løpende gjennom levetiden til sikringsforholdet. Kravet som er satt, er en sikringseffektivitet på mellom 80 og 125 pst. Dette firkantede «enten/eller» kravet er utfordrende for mange. Begrunnelsen for å sette kravet til effektivitet til 80–125 pst. er også uklart. Hvorfor er det riktig å reflektere sikring i regnskapet dersom sikringseffektiviteten i en periode måles til 80 pst., men feil å reflektere sikring dersom effektiviteten måles til 79 pst.?

Effektivitetskravet kan være spesielt utfordrende å møte når endringene i verdi eller kontantstrømmer på sikringsinstru-

SIKRINGSINSTRUMENTER: Sikringsbøkføring kan benyttes for derivater som er sikringsinstrumenter.

ment og sikringsobjekt er små. Dette skyldes at beregningene i disse tilfellene ofte kan være preget av relativt sett mer «støy». For mange vil det virke urimelig å utvikle sikring på grunn av at effektiviteten faller utenfor 80–125 pst. i perioder med små endringer, når sikringene er effektive ved store endringer.

Noen ganger er det behov for å reetablere sikring. Ved reetablering vil sikringsinstrumentet normalt ha en positiv eller negativ verdi som ikke var til stede når selskapet først ble part i instrumentet. Denne verdien medfører en ineffektivitet knyttet til diskontering. Det kan hevdes at denne ineffektiviteten, som det må tas hensyn til i selskapenes analyser av effektivitet etter reetablering, er en ineffektivitet som er skapt av regelverket i seg selv siden den først oppstår ved reetablering.

Mange selskaper swapper fastrentelån til tremåneders flytende rente. Etter IAS 39 vil det være ineffektivitet i dette sikringsforholdet på grunn av at den flytende renten som det swappes til ikke er kontinuerlig flytende, men fast i rullerende tremåneders perioder. Igjen vil det kunne hevdes at dette er en type ineffektivitet som er skapt av standarden selv. Selskapene har oppnådd den sikringen de ønsket, men må likevel analysere en for dem konstruert ineffektivitet.

Her er bare noen av mange utfordringer med dagens standard nevnt. Detaljerte og formalistiske regler medfører at mange selskaper dropper å bruke sikringsbøkføring, enten fordi de velger ikke å etablere de nødvendige administrative systemene eller fordi sikringsbøkføring anses å gi for høy regnskapsmessig og regulatorisk risiko. Mange selskaper benytter i stedet såkalte «non-GAAP-measures» for å forklare effektene av risikostyringsaktiviteter og sikring. Dette er en praksis som IASB ønsker å endre ved innføring av nye regler for sikringsbøkføring.

Hovedtrekk i nye regler

De nye reglene for sikringsbøkføring bygger på dagens modeller for virkelig verdi-sikring og kontantstrømsikring. Det kvantitative kravet om sikringseffektivitet er imidlertid fjernet og erstattet med mer kvalitative krav, herunder at det skal være en økonomisk sammenheng mellom sikringsinstrument og sikringsobjekt, og at kreditrisiko ikke skal dominere verdiendringene til sikringsinstrumentet. Der hvor IAS 39 indikerer at det må være perfekt sammenheng mellom kritiske forhold for sikringsinstrument og sikringsobjekt for å kunne gjøre kvalitative vurderinger av effektivitet, sier IFRS 9 at kritiske forhold må være nært sammenstilt

(«closely aligned»). Dette er formidable endringer sammenlignet med IAS 39, som i prinsippet krever beregning av all kjent ineffektivitet. Etter IFRS 9 er det dessuten tilstrekkelig med en prospektiv (fremadskuende) effektivitetstest, mens sikringseffektiviteten etter IAS 39 må vurderes både retrospektivt (tilbake-skuende) og prospektivt.

At effektivitetskravene er myket opp, betyr ikke at selskapene kan slutte å gjøre kvantitative beregninger. IFRS 9 er tydelig på at all ineffektivitet skal resultatføres, og således må en også etter IFRS 9 beregne ineffektivitet kvantitativt ved hver regnskapsavslutning (kvartalsvis).

I tillegg til å myke opp på effektivitetskravene er det gjort mange store og små endringer som vil gjøre sikringsbøkføring mer brukertilpasset. Herunder kan nevnes at:

- Sikring av risikokomponenter vil bli tillatt også for ikke-finansielle sikringsobjekter. I dag er dette bare tillatt for finansielle sikringsobjekter
- Det vil bli lettere å sikre grupper av transaksjoner
- Det vil bli lettere å sikre nettoposisjoner, og da spesielt for valutarisiko
- Det vil for tidsverdi på opsjoner og forwardpremie på terminkontrakter legges opp til en «forsikringspremietankegang», noe som vil gi mindre resultatvolatilitet fra disse komponentene
- Det blir tillatt å sikre en eksponering som består av en kombinasjon av et derivat og et ikke-derivat, om dette er i tråd med hvordan risiko styres i selskapet

Kravene til formell utpeking og dokumentasjon av sikringsforhold er imidlertid opprettholdt. Det er videre innført et krav om rebalansering av volumer i sikringsinstrument og sikringsobjekt dersom det oppstår ubalanser i sikringsforholdet. En slik rebalansering skjer imidlertid innenfor det eksisterende sikringsforholdet og innebærer derved ikke avvikling og reetablering av sikring. IASB besluttet også at frivillig avslutning av sikring uten endring i risikostyringsstrategi ikke lenger skal være tillatt. Ikke overraskende medfører den nye standarden også en utvidelse av opplysningskravene.

IASB ønsket å lage en standard som er mer prinsippbasert og mindre regelbasert, men det er relative begreper. Også IFRS 9 er delvis regelbasert, og vil for mange fremstå som nokså komplisert. Men regelverket er i større grad tilpasset brukerne i den forstand at det blir lettere å benytte seg av sikringsbøkføring, og sikringsbøkføring vil kunne benyttes for flere typer sikringsforhold.

Avsluttende kommentarer

Det er en balansegang mellom å utforme regler som er vanskelig å misbruke, og å utforme regler som er tilpasset brukernes informasjonsbehov. I IFRS 9 har IASB gått et skritt nærmere mer brukerorienterte og prinsippbaserte regler. Mer prinsipper og mindre detaljerte regler gjør regelverket mer åpent for tolkning, og det er behov for å bruke noe tid på å vurdere hvordan det nye regelverket skal forstås for ulike typer sikringsrelasjoner og situasjoner. Over tid vil det vise seg om oppmykningen av regelverket har gått så langt at det åpner for å skjule gevinster og tap som skulle vært resultatført. Kravene om formell utpeking og dokumentasjon, og kravet om å resultatføre all ineffektivitet vil imidlertid forhåpentligvis være tilstrekkelig til å unngå at sikringsreglene benyttes for transaksjoner de ikke var tiltenkt for.